

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2009, Volume: 4, Number: 3, Article Number: 4A0008

NATURE SCIENCES

Received: November 2008
Accepted: June 2009
Series : 4A
ISSN : 1308-7282
© 2009 www.newwsa.com

Döndü Üçeçam Karagel
Hulusi Karagel
Firat University
ducecam@firat.edu.tr
Elazig-Turkey

TÜRKİYE KIRSALINDA KADIN İŞGÜCÜ (1990-2000)

ÖZET

Türkiye’de kadınların işgücüne katılma payları kırsal kesim ile şehirler arasında büyük farklılık göstermektedir. Kırsalda çalışan kadın oranı erkeklerden fazladır. Kadın, ekonomik özgürlüğünü kazanabilmek için şehirlerde nispeten daha iyi şartlarda çalışırken, kırsal kesimde bedensel gücünü zorlayan işlerde çalışmak durumundadır. Kırsal kesimde kadının çalıştığı iş kolları bütünüyle tarımsal faaliyetlere yöneliktir. Türkiye’de kırsal kesimde çalışan kadın nüfusun önemli bir bölümü 1990-2000 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde genellikle ülkenin batı yarısındaki büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır. Bu sebeple 1990 yılında kırdaki çalışan kadın nüfusun fazla olduğu alanlarda 2000 yılı itibariyle bir azalma görülmüştür. Çalışan kadın nüfus oranının az olduğu yerlerde ve bölgelerde ise artış yaşanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Çalışan Nüfus, Kadın İşgücü, Kırsal Kesim, Sosyo-Ekonomik Yapı

THE WOMEN LABOR-FORCE IN RURAL TURKEY (1990-2000)

ABSTRACT

The percentage of attending to labor force for women in Turkey shows a great differantation between the rural areas and the cities. The percentage of working women in the rural area is more than that of the men. While the women is working in the centres to achieve her economical independence in better conditions, she has to do some works which requires physical force in the rural area. All of the work performed by the women in the rural area is based on agricultural activities. An important part of the working women population in the rural areas has become intensed in the big cities mostly in the west part of the country, between 1990-2000. Thus, in 1990, in the rural areas where the population of working women is high, a decrease in it has been observed in 2000. On the other hand, in the areas where the proportion of working women population is low an increase has been seen.

Keywords: Turkey, Working Population, Women Labor-Force, Rural Area, Socioeconomic Constitution

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Bu çalışmada Türkiye'nin kırsal kesiminde çalışan nüfus içerisinde kadın nüfusunun durumu, 1990 ve 2000 yılı nüfus istatistikleri değerlendirilerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye'deki tüm il ve ilçelerin kırsal kesimine yönelik istatistiklerle; çalışan nüfus ve bu nüfus grubu içerisinde kadın paylarının ülke genelinde sergilediği dağılışı, çalışan kadın nüfusun sayıca ve oran olarak gösterdiği mekânsal farklılıklar ve bu farklılıklara sebep olan faktörlerin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Türkiye'de kırsal kesimden kentlere yönelik göçler azımsanmayacak ölçülerdedir. Kentlerde tarım dışı sektörlerde gelişme gösteren çeşitli iş imkânları köyden kente olan göçleri desteklemektedir. Kırdan kente olan erkek nüfus göçlerine son yıllarda kadınların katılımının da artmasıyla bu göç hareketleri önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu sebeple kırsal kesimde çalışan kadın nüfusu 1990-2000 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte gösterdiği değişim, bu değişime neden olan faktörler ve doğurduğu sonuçların tespiti çalışmanın temel amaçları arasındadır. Ayrıca kırsal kesimde çalışan nüfusun %10'luk bir kısmının tarım dışı sektörlerde toplanmış olması ve bu nüfusun ülke genelinde nasıl bir dağılışı gösterdiğinin izah edilerek gözler önüne serilmesi diğer bir amacımızdır.

Türkiye'de kadınlara yönelik olarak yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu sosyolojik bir içerik taşımaktadır. Coğrafi içerikli çalışmalar ise yok denecek kadar azdır. Coğrafyacılar kadınlara yönelik ilk çalışmayı Tümertekin (1958 ve 1964) yapmıştır. Tümertekin çalışmasında, ziraatla uğraşan kadınların miktar ve dağılışı iller ölçeğinde ortaya koymuştur. Daha sonra Özgüç (1998), konuya daha geniş bir perspektifle yaklaşarak, çalışma koşulları bakımından kadın-mekân ilişkisi ve dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan kadınların sosyal yaşamda üstlendiği roller üzerinde durmuştur; bu kitap, kadınlara yönelik coğrafya alanındaki bilimsel çalışmalara ışık tutacak temel eser durumundadır. Bunun ardından Bayar (2006), işgücü bakımından kadının bulunduğu yeri ve önemi Avrupa Birliği ve Türkiye arasında kıyaslamış, Türkiye'de çalışan kadının sektörel bölünüşünü bölgeler ve iller ölçeğinde toplam çalışan sayı ve oranına göre değerlendirmiştir. Yine aynı yıl Özgüç (2006) Türkiye ziraatında kadın işgücünün dağılışı 1955-2000 yılları arasındaki değişim ve dağılışı faktörlerini göz önünde bulundurarak incelemiştir. Bu çalışmada ise 1990 ve 2000 yıllarına ilişkin Türkiye'nin tüm il ve ilçelerinin kırsal kesiminde çalışan nüfus içerisindeki kadın oranları ve ülke genelindeki dağılımı ortaya konulmuştur.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışmada 1990-2000 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte Türkiye'nin kırsal kesiminde çalışan kadınların dağılışı ve dağılışı meydana gelen değişimler sebepleri ile birlikte açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma cevap bekleyen şu sorular üzerine oluşturulmuştur: Türkiye'deki il ve ilçelerin kırsal kesimlerinde toplam çalışan oranları nasıl bir dağılışı göstermektedir? Kırsal kesimde çalışan bu nüfus grubu içerisinde kadının payı nedir? Kırsal kesimde çalışan kadın nüfus Türkiye ortalamasına göre ülke genelinde nasıl bir dağılışı göstermektedir? Kırsal kesimde çalışan kadın nüfusun dağılımında Türkiye ortalamasının üstünde ve altında olan yerler nerelerdir? Kırsal kesimde çalışan kadın nüfusun yoğunlaştığı ve seyredildiği alanların özelliği nedir ve buna sebep olan faktörler nelerdir? Kırsal kesimde çalışan kadın nüfusun tarım dışı sektörlerde çalıştığı iş kolları hangileridir? Kadınlar nerelerde çalışmaktadır? Bu yerlerin genel coğrafi özellikleri nelerdir?

3. VERİ VE YÖNTEM (DATA AND METHOD)

Araştırma, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 1990 ve 2000 yıllarına ait "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri"ne ilişkin istatistikler temel alınarak hazırlanmıştır. Bu istatistikî bilgiler, 1990 yılına ait 73 il ve 893 ilçe ile 2000 yılına ait 81 il ve 923 ilçenin kırsal kesimine ait ham verilerden coğrafi analiz ve sentezler sonucu elde edilmiştir. Ancak, 1990 yılına ait 893 ilçenin 12'si, 2000 yılında ise 923 ilçenin 22'si kırsal kesimleri olmadığından dolayı hesaplama dışında bırakılmıştır. Bu ilçeler 1990 yılı itibarıyla Çanakkale; Bozcaada, İstanbul; Adalar, Bakırköy, Bayrampaşa, Beyoğlu, Eminönü, Fatih, Kadıköy, Kâğıthane, Şişli, Üsküdar ve Zeytinburnu; 2000 yılı itibarıyla 1990'a ek olarak İstanbul; Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Beşiktaş, Esenler, Güngören, Maltepe, Sultanbeyli, İzmir; Balçova ve Narlıdere'dir. Buna göre 1990'da 881, 2000'de ise 901 ilçenin kırsal kesimi ile faal nüfuslarına ait veriler çalışmanın değerlendirilmesinde kullanılan temel bilgiler durumundadır.

Verilerin coğrafi analizi ve sentezlenmesi sonucu yapılan değerlendirilmede genel hatlarıyla şu sıralama takip edilmiştir:

Kırsal kesimde çalışan nüfusun Türkiye genelindeki dağılımını göstermek amacıyla öncelikle 1990 ve 2000 yıllarına ait il geneli nüfus bilgilerinden hareketle amaca uygun tablolar oluşturulmuştur. Bu tablolarda yer alan çalışan kadın nüfus oranları ayrıca hesaplanmıştır. Yıllar arasında karşılaştırma yapabilmek amacıyla çalışan nüfus için oran ölçekli daire grafikler hazırlanmış ve bu ölçek kullanılarak 1990 ve 2000 yıllarına ait dağılım haritaları oluşturulmuştur. Türkiye iller haritası üzerinde çalışan nüfusun cinsiyete göre oransal bölünüşü gösterilerek, nüfusun mekâna dağılımı sağlanmıştır. Dağılımın genel görüntüsü incelendiğinde çalışan kadın nüfus oranının %50'den az olduğu yerler ile %50 ve üzerinde olduğu yerler arasında önemli coğrafi farklılıklar olduğu dikkat çektiğinden; çalışan kadın nüfus oranının %50'nin altında olduğu yerler ile %50 ve üstünde olduğu yerler farklı renklerde gösterilerek dağılıma netlik kazandırılmıştır.

Bununla birlikte kırsal kesimde çalışan kadın nüfusun ilçeler ölçeğinde dağılımını gösterebilmek amacıyla 1990 yılına ait 881 ilçe ile 2000 yılına ait 901 ilçenin nüfus bilgilerinden hareketle amaca uygun tablolar hazırlanmış ve çalışan kadın nüfus oranları ayrıca hesaplanmıştır. Bu tablolardaki çalışan kadın nüfus oranları esas alınarak her bir yüzdelik dilime giren ilçe sayısı saptanmış, 1990 ve 2000'de Türkiye kırsalında çalışan kadın nüfusun coğrafi dağılım kompozisyonu ortaya çıkarılmıştır. Böylelikle sözü edilen 10 yıllık süreçte ortaya çıkan değişim ve gelişmeler hazırlanan bu dağılım haritaları yoluyla görsel hale getirilmiştir.

Çalışan kadın nüfus oranlarının ilçeler ölçeğindeki değerlendirilmesinde Türkiye ortalaması olan %51'in çok üstünde (%60 ve üzeri) ve çok altında (%40 ve aşağısı) olduğu örnek yerleşmeler bir skala üzerinde tespit edilerek, bunları düzenli bir şekilde sınıflandıran tablolar oluşturulmuştur. Böylece, Türkiye'nin kırsal kesiminde çalışan kadın nüfusun ilçeler ölçeğinde yoğunluk kazandığı ve seyredildiği alanlar net bir şekilde ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, tarım dışındaki sektörlerde çalışan kadınların önemlenecek değerlerde oranlar gösterdiği alanlara ilişkin tablolar da yapılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

Çalışma yaşamına katılan kadınlar söz konusu olduğunda; 1990'ların sonunda Türkiye'de kadın işgücünün en büyük bölümü hala tarımda ve ücretsiz aile işçisi statüsündedir (Çitçi 1998:578, Sekin 1998:118). Aile işinde ücretsiz olarak çalışanlar kırsal yerleşmelerin en dikkate değer özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal yerleşme ile eş anlamlı olan tarımsal çalışmalar, kadının geniş ölçüde katıldığı

bir üretim alanı olmaktadır (Tütengil 1975:64). Birçok hallerde ataerkil geniş aile özelliği gösteren aile ve aileye bağlı işletme organizasyonu, kırsal yerleşmelerde kadınların büyük çoğunluğunun içinde yer aldığı aile işi görünüşündedir (Makal 2001:128). Memleketimizde yediğimiz her lokma ekmek, giydiğimiz her karış kumaştan tutun da vatan müdafaasına kadar her yerde kadının emeği vardır. Yaşamımızda, millet olarak mevcudiyetimizde bu derece emeği olan köylü kadının ekonomik bağımsızlıkları hiçbir zaman bahis konusu olmamıştır ve bugün milletçe varlığımız köylü kadına bağlıdır (Şahinkaya 1984:145). Ülkemizde yaşayan kentli kadını, göçle gelen kentte yaşayan kırsal kesim kadını ve kırsal alanda yaşayan kadınları birbirleri ile karşılaştırdığımızda aralarında ekonomik ve eğitim bakımından farklılıkların olduğu ve bunun da kadının tüm yaşamına yansıdığı görülür. Bu gruplar içerisinde en mağdur olanı kırsal alanda yaşayan ve tarımla uğraşan kadınlardır. Kadın, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesim ekonomisini ayakta tutan temel bir güçtür. Aile içinde evinin kadını ve anne olarak taşıdıkları sorumluluklarının yanı sıra tarımsal faaliyetleri omuzlamaktadır (Sekin 1998:117).

Kırsal alanda toprağın hazırlanmasından hasada kadar işgücünün büyük bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır. Ayrıca hasat sonrası depolama, bakım, satış ve işleme sürecindeki işlerin neredeyse tümü kadınların sorumluluğundadır. Bunlara bir de annelik, bakım, beslenme ve gıda güvenliğine ilişkin karşılıksız emekleri de eklenince kırsal alanda kadınlar neredeyse "bir günün başlangıcından diğer günün başlangıcına" kadar sürekli çalışmaktadırlar (BM 2008:53).

Türkiye'de kırsal kesimde çalışan nüfus, miktar ve oran bakımından 1990 ile 2000 yılları arasında önemli değişimler sergilemiştir. Türkiye'de çalışan nüfusun 1990 yılında %58'i, 2000 yılında ise %56'sı kırsal kesimde bulunmaktadır. Türkiye genelinde çalışan kadınların ise 1990'da %82'si, 2000'de de %76'sı kırlarda istihdam olurken, 10 yıllık dönemde kırsal kesimde çalışan kadın oranlarında bir düşüş görülmektedir. Kırsal kesimde yaşanan bu düşüşe paralel olarak il ve ilçe merkezlerinde çalışan kadın oranlarında %18'den %22-23'lere çıkan bir artış görülmektedir. Toplam kır nüfusu içerisinde de çalışanların %30'unu kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 1). Kadınların şehirsiz işgücüne katılmaları büyük ölçüde kırsal alanlardan şehre göç ile bağlantılıdır. Ülkemizde 1990 yılı sayım sonuçlarına göre İstanbul ve İzmir şehirlerine, özellikle yakın illerden, kadın göçünün erkeklere göre daha fazla olduğu gözlenmektedir (Özgüç 1998:134).

Türkiye'de kırsal kesimde çalışan nüfusun oransal bölünüşünde 1990-2000 yılları arasında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. 1990 yılında kırsal kesimde çalışan nüfus Konya, Samsun, Manisa illeri başta olmak üzere, öncelikle kıyı bölgelerinde yoğunluk gösterirken, iç bölgelerde yoğunluk azalmakla birlikte yine de dengeli bir dağılım sergilemektedir. Bayburt, Tunceli, Hakkâri, Bilecik illeri ise en düşük orana sahip illerdir.

2000 yılında kırsal kesimde çalışan nüfusun ülke genelindeki dağılışında 1990 yılına göre ülkenin batı yarısı yoğunluk bölgesi olarak görülmektedir. Zonguldak'tan Hatay'a kadar çizilecek KB-GD istikametindeki bir hattın batısında nispeten daha yoğun, doğusunda ise seyrek bir dağılım karşımıza çıkmaktadır (Tablo 2, Şekil 1-2).

Türkiye'de 1990-2000 yılları arasında kırsal kesimde çalışan nüfusun miktar ve oran bakımından en fazla artış gösterdiği iller İstanbul (%123), Kocaeli (%66), Antalya (%41), Mersin (%37), Hatay (%24) ve İzmir (%21)'dir. Söz konusu illerin kent merkezlerinde sanayi faaliyetlerinde yoğunluk yaşanırken, kırsal çevrelerindeki yüksek tarım potansiyelleri de değerlendirilmektedir. 1990-2000 yılları arasında Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden koparak gelen kır nüfusun en fazla yoğunluk kazandığı bu illerde yüksek tarım potansiyeline paralel olarak

sanayide çalışma olanaklarının da bulunması, özellikle kalabalık nüfuslu aileler için yeni fırsatlar yaratmıştır. Başlangıçta kent merkezlerine yönelik olan kırsal göçler, zamanla ekonomik koşulların ağırlaşmasına ve geçekodu bölgelerinin büyümesine yol açarak, kır nüfusunu kent merkezlerinden uzaklaştırmıştır. Böylece sanayi kentlerinin çevresindeki kır sahalarında toplanmaya başlayan göçmen nüfus kitlesi, hem sanayi kuruluşlarında çalışmaya devam etmiş, hem de kır sahalarının tarım potansiyelini kullanır hale gelmiştir. Sonuç olarak, 1990-2000 yılları arasında İstanbul, Kocaeli, Antalya, Mersin, Hatay ve İzmir illerinin kırsal kesiminde çalışan nüfus miktarı artmıştır (Tablo 2, Şekil 1-2).

Tablo 1. Türkiye’de toplam ve çalışan nüfusun cinsiyete bölünüşü (1990-2000)

(Table 1. The divided to sexuality of total and working population in Turkey (1990-2000))

	1990			2000		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam Kır Nüfusu	11.359.494	11.787.190	23.146.684	11.919.132	11.878.521	23.797.653
%	49	51	100	50	50	100
Çalışan Kır Nüfusu	6.736.437	6.887.609	13.624.046	7.275.291	7.325.662	14.600.953
%	29	30	59	30,5	30,7	61
Toplam İl ve İlçe Merkezi Nüfusu	17.247.553	16.078.798	33.326.351	22.427.603	21.578.671	44.006.274
%	52	48	100	51	49	100
Çalışan İl ve İlçe Merkezi Nüfusu	8.237.042	1.520.805	9.757.847	9.292.114	2.104.074	11.396.188
%	25	4	29	21	5	26
Toplam Türkiye Nüfusu	28.607.047	27.865.988	56.473.035	34.346.735	33.457.192	67.803.927
%	51	49	100	51	49	100
Çalışan Türkiye Nüfusu	14.973.479	8.408.414	23.381.893	16.567.405	9.429.736	25.997.141
%	26	15	41	24	14	38

Kaynak: TÜİK, 1990-2000

Türkiye’deki iç göçlerde kırsal yerleşmelerden kasaba ve şehirlere doğru bir eğilim çok belirgindir. Ülkemizde geçmiş dönemlerde kuvvetli çekim gücünü İstanbul, Ankara ve İzmir oluştururken bu durum günümüzde değişmiştir. Kocaeli önceden çevre illerden nüfus toplarken artık Artvin, Kars, Erzurum, Ağrı, Muş gibi ülkenin en doğusundaki illerden nüfus çeker duruma gelmiştir (Özgür 1998:42).

Türkiye’de işgücüne katılım oranının düşük olması, esas itibariyle kadınların, özellikle de kentli kadınların aşırı düşük oranda işgücüne katılımından kaynaklanmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise kırdan kente göçtür. Türkiye’de kırsal alan nüfusu giderek azalmakta, kent nüfusu ve ekonomisi güçlenmektedir. Kent toplumuna dönüşen Türkiye’de kırdan tarım sektöründe çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar, göçle kente geldiklerinde aynı beceri ve eğitime sahip olsa bile kente göç eden erkekler kadar işgücü piyasasında yer bulamamaktadır. Bunun nedenleri arasında, kadınların işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip olamamaları, ailede bakım yükümlülüğünü üstlenmeleri, aile çevre baskısı ve piyasanın getirdiği sınırlamaları saymak mümkündür. Kent-kır ayrımı incelendiğinde, kadınların işgücüne

katılımının kente kıyasla kırdaki oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, kadınların büyük ölçüde ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilmelerinden kaynaklanmaktadır. Kırdaki yaşayan kadınların işgücüne katılım oranları yıllar itibariyle incelendiğinde kırdan kente göç nedeni ile düşüş dikkati çekmektedir. Diğer taraftan, kentte yaşayan kadınların işgücüne katılım oranlarının yıllar itibariyle arttığı, ancak bu artışın kırdaki ciddi düşüşe kıyasla önemsiz bir artış olduğu görülmektedir (BM, 2008:35).

Tablo 2. Türkiye’de kırsal kesimde çalışan nüfusun en fazla olduğu yerler (1990-2000)
(Table 2. The most fields of working population in rural area in Turkey (1990-2000))

1990	Toplam Çalışan Nüfus	2000	Toplam Çalışan Nüfus
Konya	479.846	Konya	546.218
Samsun	390.211	İstanbul	542.631
Manisa	387.859	Antalya	491.523
İzmir	366.330	İzmir	443.575
Zonguldak	358.280	Mersin	405.785
Antalya	347.675	Hatay	399.537
Adana	346.762	Manisa	377.025
Balıkesir	323.661	Samsun	354.356
Hatay	322.659	Bursa	340.727
Ordu	295.513	Urfa	315.253
İçel	295.336	Aydın	313.395
Bursa	285.773	Balıkesir	312.073
Trabzon	284.430	Trabzon	308.118
Aydın	277.420	Muğla	304.950
K.Maraş	274.678	Kocaeli	301.313

1990 yılına göre 2000 yılında kırsal kesimde çalışan nüfus oranındaki azalmanın en fazla yaşandığı bölgeler Karadeniz ve Doğu Anadolu’dur. Karadeniz Bölgesinde 11 ilde, Doğu Anadolu’da da 7 ilde çalışan oranlarının azalma gösterdiği dikkat çekmektedir. Kırdaki çalışan sayısı 1990’da 88.711 iken 2000 yılında 58.571’e gerileyen Artvin %52, 47.642 iken 24.990’a gerileyen Tunceli %48 oranları ile en fazla düşüşün yaşandığı illerdir. Marmara Bölgesinde de İstanbul, Kocaeli, Bursa ve Tekirdağ hariç diğer illerde düşüş yaşanmıştır (Tablo 3, Şekil 1-2).

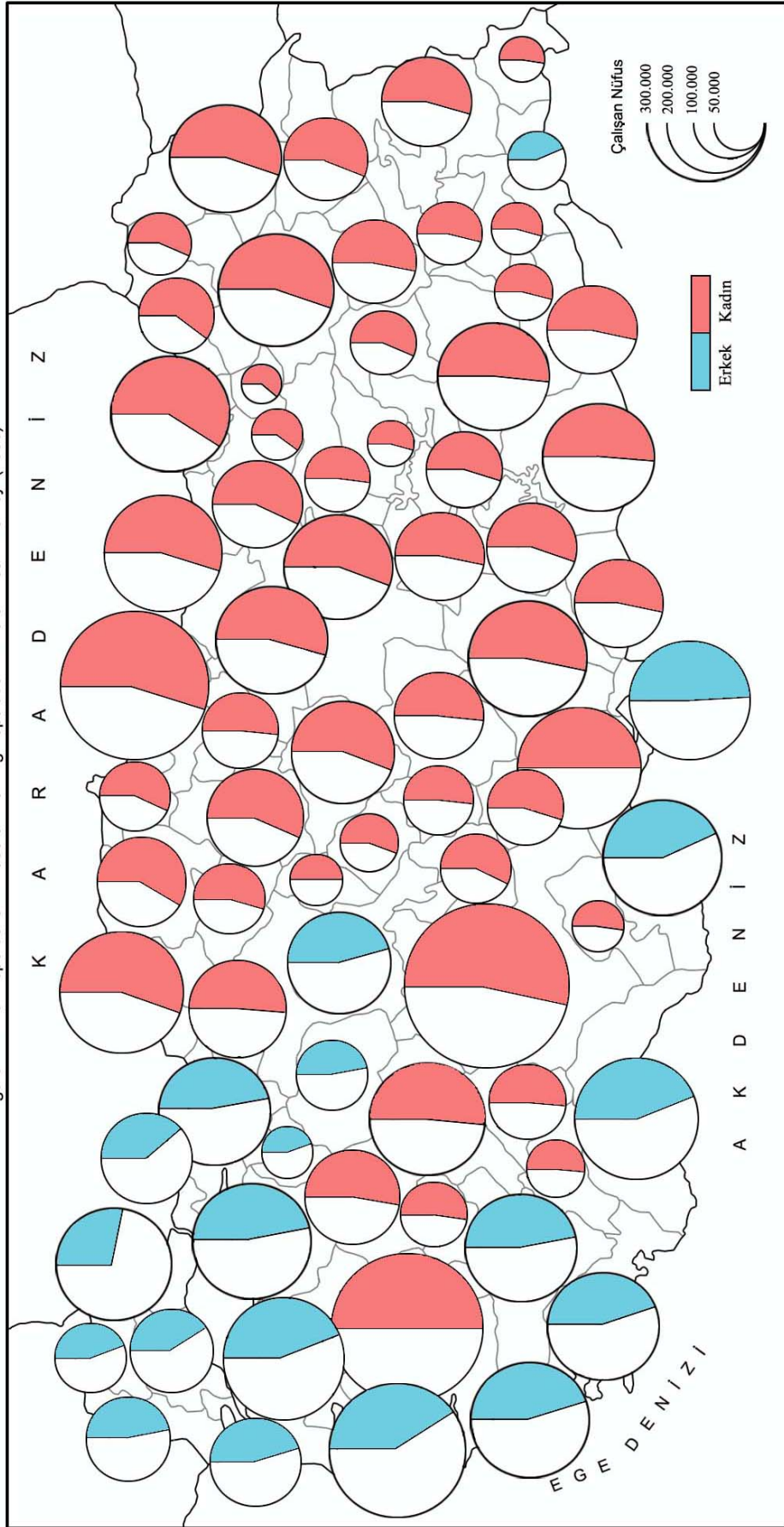

Tablo 3. Türkiye’de kırsal kesimde çalışan nüfusun bölgelere göre artış oranı (1990-2000)

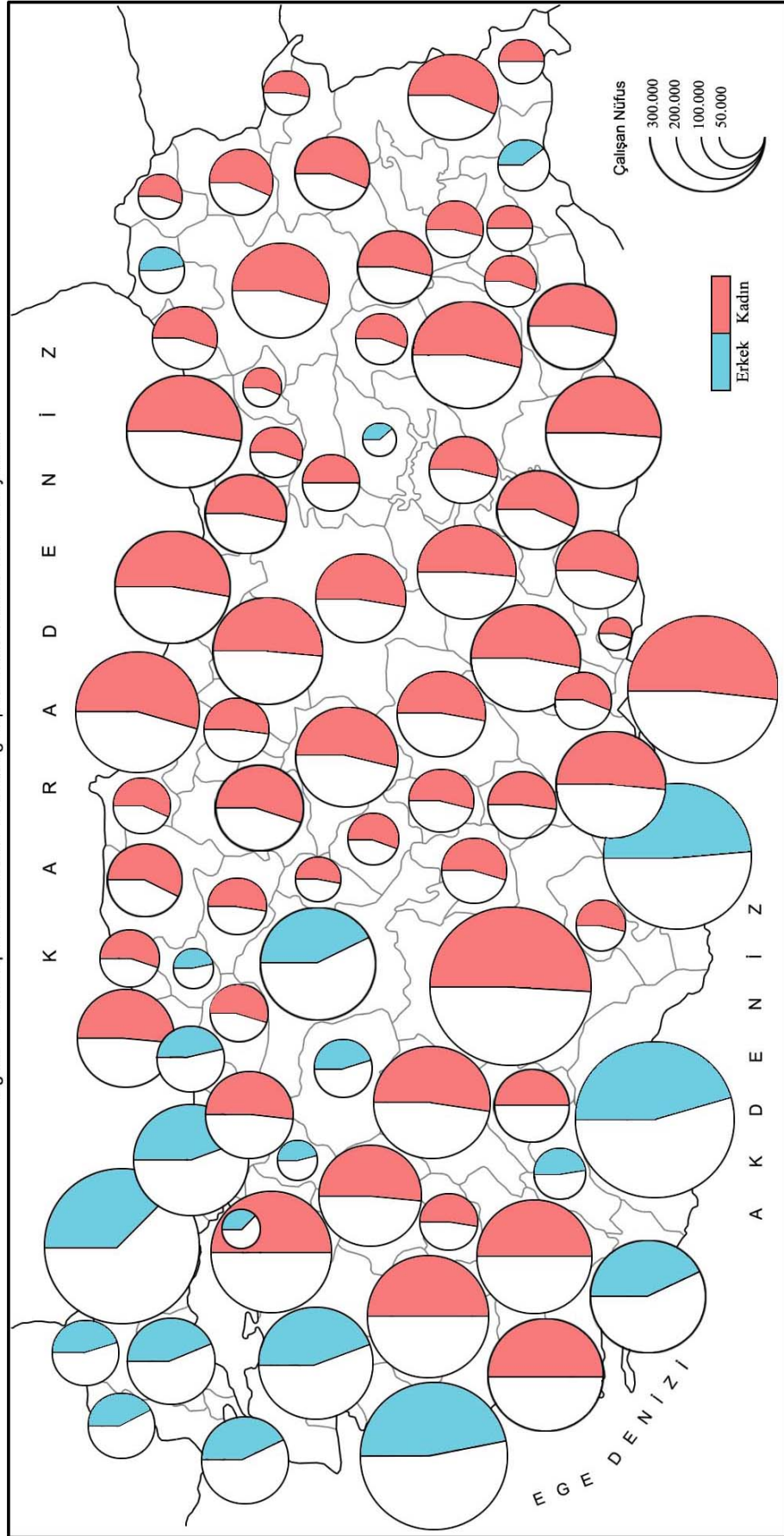
(Table 3. The increase rate according to regions of working population in rural area in Turkey, 1990-2000)

Marmara	%	Ege	%	Akdeniz	%	Karadeniz	%	İç Anadolu	%	Doğu Anadolu	%	Güney Doğu Anadolu	%
İstanbul	123	İzmir	21	Antalya	41	Artvin	-52	Ankara	20	Tunceli	-48	Ş.Urfa	25
Kocaeli	66	Muğla	21	Mersin	37	Sinop	-24	Aksaray	17	Kars	-22	Diyarbakır	10
Bursa	16	Denizli	14	Hatay	24	Kastamonu	-22	Konya	12	Bingöl	-17	Mardin	4
Tekirdağ	14	Aydın	11	Isparta	13	Çorum	-20	Nevşehir	9	Erzurum	-17	G.Antep	2
Bilecik	-18	Afyon	8	Adana	6	Amasya	-17	Kayseri	7	Bitlis	-7	Siirt	-21
Edirne	-18	Kütahya	6	K.Maraş	0,5	Rize	-16	Niğde	6	Şırnak	-4	Batman	-1
Sakarya	-18	Uşak	4	Burdur	-12	Bayburt	-13	Yozgat	2	Hakkâri	-4	Adıyaman	-1
Çanakkale	-10	Manisa	-3	Osmaniye	-	Samsun	-9	Kırıkkale	2	Malatya	14		
Kırklareli	-5			Kilis	-	Giresun	-8	Eskişehir	-14	Van	13		
Balıkesir	-4					Zonguldak	-6	Çankırı	-13	Muş	8		
Yalova	-					Bolu	-2	Kırşehir	-13	Ağrı	3		
						Gümüşhane	10	Sivas	-9	Elazığ	0,2		
						Trabzon	8	Karaman	-4	Erzincan	0,1		
						Tokat	5						
						Ordu	0,5						
						Düzce	-						
						Bartın	-						
						Karabük	-						

Şekil 1. Türkiye'de Kırsal Kesimde Çalışan Nüfusun Oransal Bölünüşü (1990)
Figure 1. The Proportional Divided of Working Population in Rural Area in Turkey (1990)

Şekil 2. Türkiye'de Kırsal Kesimde Çalışan Nüfusun Oransal Bölünüşü (2000)
Figure 2. The Proportional Divided of Working Population in Rural Area in Turkey-2000

İstanbul ve Kocaeli Marmara Bölgesinin sanayi potansiyeli ve sanayi kuruluşları sayısı en fazla olan illeri olması sebebiyle 10 yılda büyük oranda nüfus kitlesi çekmiştir. İstanbul ve Kocaeli’de çalışan kır nüfusu artışının yanı sıra toplam kır nüfusunda da (İstanbul %141, Kocaeli %42) çok büyük oranda artışlar yaşanmıştır.

Kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranı 1990-2000 yılları arasındaki on yıllık dönemde azalmış olsa da çalışan kadın nüfusun ülke genelinde gösterdiği dağılım deseni büyük ölçüde aynı kalmıştır.

Zonguldak’tan Hatay’a çizilecek KB-GD yönlü sanal hattın batısında kalan bölgelerde çalışan kadın nüfus oranı, %51 olan Türkiye ortalamasının altında kalırken, bu hattın doğusunda kalan bölgelerde ise ortalamanın oldukça üstündedir (Şekil 1-2). 1990 yılında kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranı bakımından Rize (%58), Gümüşhane (%57), Trabzon (%57), Bayburt (%56), Kastamonu (%56), Sinop (%55), Zonguldak (%55) ve Çorum (%55) başta olmak üzere Karadeniz’deki iller ilk sırada yer alırken, Kocaeli (%41) ve İstanbul (%28) son sıraları paylaşmaktadır (Tablo 4-5, Şekil 1-2). 2000 yılında ise çalışan kadın nüfus oranı bakımından Karadeniz Bölgesi illerinde önemli oranda düşüşler yaşanmıştır (Tablo 4-5, Şekil 1-2). Bu azalma sadece çalışan kadın nüfus oranında değil aynı zamanda kırsal kesim nüfusunda da kendini hissettirmektedir. Nitekim 1990-2000 yılları arasında kır nüfusu Sinop’ta %44, Artvin’de %36, Rize’de %34, Çorum’da %24, Bolu’da %21, Amasya’da %17, Giresun’da %15, Samsun’da %11 oranında azalma göstermiştir. Dolayısıyla Karadeniz Bölgesi’nin kırsal kesiminde çalışan kadın nüfus oranı 1990 yılında %55 iken, 2000 yılında %52’lere kadar gerilemiştir (Tablo 4-5, Şekil 1-2). Buradan en fazla nüfus veren illerin Karadeniz Bölgesinde yer aldığı sonucunu çıkarabiliriz (Özgür 1998:43).

Tablo 4. Türkiye’de Kırsal Kesimde Çalışan Kadın Nüfus Oranının Bölgesel Dağılımı-1990.

(Table 4. The regional dispersal of working women population rate in rural area in Turkey-1990).

Marmara	%	Ege	%	Akdeniz	%	Karadeniz	%	İç Anadolu	%	Doğu Anadolu	%	Güney Doğu Anadolu	%
Bursa	48	Kütahya	52	K.Maraş	52	Rize	58	Aksaray	55	Ağrı	55	Adıyaman	53
Bilecik	48	Uşak	51	Burdur	51	Gümüşhane	57	Kırşehir	54	Kars	54	G.Antep	52
Edirne	48	Afyon	51	Isparta	50	Kastamonu	56	Sivas	54	Bingöl	54	Siirt	52
Sakarya	48	Manisa	50	Hatay	49	Trabzon	56	Yozgat	54	Erzurum	54	Batman	52
Çanakkale	47	Denizli	48	Adana	49	Bayburt	56	Çankırı	53	Elazığ	53	Mardin	52
Balıkesir	47	Aydın	47	Antalya	47	Çorum	55	Niğde	53	Van	53	Ş.Urfa	51
Kırklareli	45	İzmir	46	Mersin	47	Sinop	55	Konya	53	Malatya	52	Diyarbakır	51
Tekirdağ	44	Muğla	45			Giresun	55	Kayseri	51	Bitlis	52		
Kocaeli	41					Zonguldak	55	Nevşehir	51	Tunceli	52		
İstanbul	28					Samsun	54	Karaman	51	Muş	52		
						Artvin	54	Kırıkkale	50	Hakkâri	51		
						Ordu	54	Eskişehir	49	Erzincan	51		
						Tokat	53	Ankara	47	Şırnak	47		
						Bolu	51						
						Amasya	51						
Ort.	44,4		48,7		49,2		54,6		51,9		52,3		51,8

Tablo 5. Türkiye’de kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranının bölgesel dağılışı-2000
(Table 5. The regional dispersal of working women population rate in rural area in Turkey-2000)

Marmara	%	Ege	%	Akdeniz	%	Karadeniz	%	İç Anadolu	%	Doğu Anadolu	%	Güney Doğu Anadolu	%
Sakarya	51	Afyon	52	Osmaniye	53	Bayburt	54	Aksaray	53	Van	55	Adıyaman	55
Bursa	50	Kütahya	51	Kilis	52	Samsun	54	Kırşehir	53	Ağrı	54	Diyarbakır	53
Bilecik	48	Uşak	51	K.Maraş	52	Sinop	54	Yozgat	53	Erzurum	54	Mardin	53
Kırklareli	48	Denizli	50	Adana	51	Kastamonu	54	Nevşehir	52	Kars	54	G.Antep	53
Balıkesir	47	Aydın	50	Hatay	51	Çorum	54	Kayseri	52	Elazığ	53	Batman	53
Kocaeli	46	Manisa	50	Isparta	50	Rize	53	Sivas	52	Bingöl	53	Ş.Urfa	51
Tekirdağ	46	İzmir	48	Mersin	49	Bolu	53	Konya	51	Ardahan	52	Siirt	50
Edirne	44	Muğla	46	Burdur	49	Gümüşhane	53	Kırıkkale	51	Muş	52		
Çanakkale	44			Antalya	47	Bartın	53	Karaman	51	Bitlis	52		
İstanbul	42					Trabzon	52	Çankırı	51	Iğdır	51		
Yalova	41					Giresun	52	Niğde	51	Malatya	51		
						Ordu	52	Eskişehir	48	Erzincan	50		
						Zonguldak	51	Ankara	45	Hakkâri	50		
						Amasya	51			Şırnak	43		
						Tokat	51			Tunceli	41		
						Artvin	49						
						Karabük	49						
						Düzce	48						
Ort.	46		49,7		50,4		52		51		51		52,6

Sonuç olarak; 1990-2000 yılları arasında başta Karadeniz Bölgesi olmak üzere İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde çalışan kadın nüfus oranı azalırken, ülkenin batısındaki Marmara, Ege ve Akdeniz gibi kıyı bölgelerinde ise artmıştır. Kırdan kente göç hareketlerinin yoğun bir şekilde yaşandığı iç bölgelerimizde çalışan kadın nüfus oranında azalma görülürken, en yüksek artış değerlerinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde görülmesi oldukça dikkat çekicidir. Güneydoğu Anadolu Projesi’nin tamamlanarak uygulamaya geçirilmesinden sonra şiddetli kuraklık ve buharlaşma koşullarının etkili olduğu bölgede, Dicle ve Fırat nehirlerinden sulamada faydalanma imkânları doğmuştur. Sulanamayan yüksek tarım potansiyelli arazilerden istedikleri verimi alamadığı için terk etmek durumunda kalan çiftçiler, projenin uygulanmasıyla birlikte “eve dönüş” çağrısına kulak vererek, topraklarını işler duruma gelmişlerdir. Böylece bölgede kadınların oluşturduğu tarımsal iş gücü potansiyeli artış göstermiştir.

Türkiye’de kırsal kesimde çalışan kadın nüfusun genel hatlarıyla iller ve bölgeler ölçeğinde dağılımı yapıldıktan sonra, ilçeler bazında bir değerlendirme yapabilmek amacıyla 1990 yılında 881, 2000 yılında da 901 ilçe sonuçları incelenmiş ve bu verilerden yararlanılarak coğrafi dağılışı haritaları oluşturulmuştur. Her bir ilçenin kırsal kesimine ait çalışan kadın yüzdeleri hesaplanarak dağılışı haritalarının oransal ölçekleri belirlenmiştir. Buna göre, ilçelerin %75’inde kırsal kesimde çalışan kadın oranının %50 ve üzerinde olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranına göre ilçe sayıları
(1990-2000)
(Table 6. The county numbers according to working women population rate
in rural area (1990-2000))

Çalışan Kadın Oranı %	1990	2000
- 45	83	62
45-49	172	172
50-54	417	553
55-59	177	110
60 +	32	4
Toplam İlçe Sayısı	881	901

Türkiye’de kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranı ortalama %51 civarındadır. 1990 yılında Türkiye ortalamasına sahip ilçe sayısı 90 (%10), ortalamanın altında olan ilçe sayısı 328 (%37) ve ortalamanın üstünde olan ilçe sayısı ise 463 (%53)’tür. 2000 yılında Türkiye ortalamasına sahip ilçe sayısı 144 (%16), ortalamanın altında olan ilçe sayısı 342 (%38) ve ortalamanın üstünde olan ilçe sayısı ise 415 (%46)’tir. Buradan çıkarılması gereken sonuç şudur: 10 yıllık süreçte Türkiye’de kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranının yüksek olduğu alanlarda önemli oranda düşüşler yaşanmıştır. 1990-2000 yıllarına ait dağılım haritalarında da net bir şekilde görüldüğü gibi Karadeniz sahil kuşağındaki pek çok ilçenin değerleri Türkiye ortalaması yönünde azalmıştır (Şekil 3-4). Nitekim 1990 yılında kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranının %60 ve üzerinde olduğu 32 ilçenin %85’i Karadeniz Bölgesindedir. Trabzon (10), Kastamonu (7), Rize (4), Zonguldak (3), Ordu (2), Giresun (1) %60’ın üzerinde çalışan kadın nüfus oranıyla ilk sırada yer alan yerleşmelerdir. 2000 yılında %60’ın üzerinde değer gösteren ilçe sayısı ise 4’e düşmüştür (Tablo 7).

Tablo 7. Kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranının %60’tan fazla olduğu ilçeler (1990-2000).
(Table 7. The counties where working women population rate in rural area is more than %60(1990-2000))

1990		
Hemşin (Rize)	68,3	İnebolu (Kastamonu) 60,5
Abana (Kastamonu)	65,3	Çaykara (Trabzon) 60,4
Çatalzeytin (Kastamonu)	64	Çamlıhemşin (Rize) 60,4
Dernekpazarı (Trabzon)	63,7	Doğankent (Giresun) 60,3
Bozkurt (Kastamonu)	61,9	Doğanşar (Sivas) 60,1
Kalkandere (Rize)	61,8	Tomarza (Kayseri) 60,1
Küre (Kastamonu)	61,5	Gerger (Adıyaman) 60,1
Eflani (Zonguldak)	61,3	Ağlı (Kastamonu) 60
Aybastı (Ordu)	61	Doğanyurt (Kastamonu) 60
Pazar (Rize)	61	Kumru (Ordu) 60
Köprübaşı (Trabzon)	61	Çarşıbaşı (Trabzon) 60
Pazaryolu (Erzurum)	60,9	Düzköy (Trabzon) 60
Gökçebey (Zonguldak)	60,8	Hayrat (Trabzon) 60
Yenice (Zonguldak)	60,8	Şalpazarı (Trabzon) 60
Saraykent (Yozgat)	60,7	Tonya (Trabzon) 60
Araklı (Trabzon)	60,6	Vakfıkebir (Trabzon) 60
2000		
Gerger (Adıyaman)	61,3	Ayvacık (Samsun) 60,6
Asarcık (Samsun)	61	Çamaş (Ordu) 60

Kırsal kesimde çalışan kadın nüfusun dağılımında göze çarpan bir diğer husus; Akdeniz, Ege, Marmara gibi kıyı bölgeleri ile Yukarı Sakarya, Yukarı Fırat ve Hakkâri Bölümünde çalışan kadın nüfus oranı

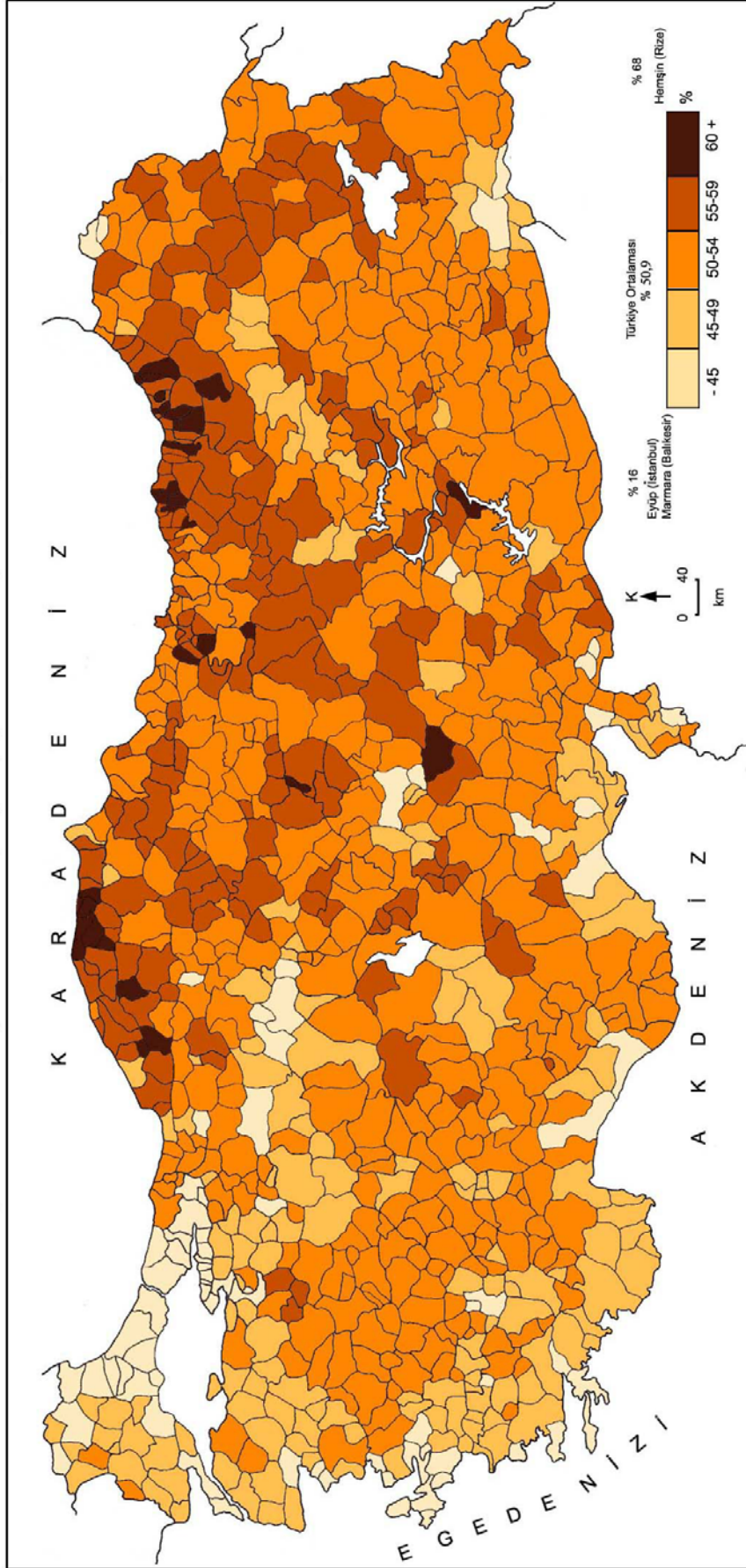

oldukça düşük değerler göstermektedir. 1990-2000 yılları arasında, çalışan kadın nüfusun yoğunluğu haritalarında da görüldüğü gibi saydığımız bu alanlar özelliğini korumuştur ve kırsal kesimde kadın işçilerin erkeklerden daha az oranda çalıştığı sahalara karşılık gelmektedir (Tablo 8, Şekil 3-4).

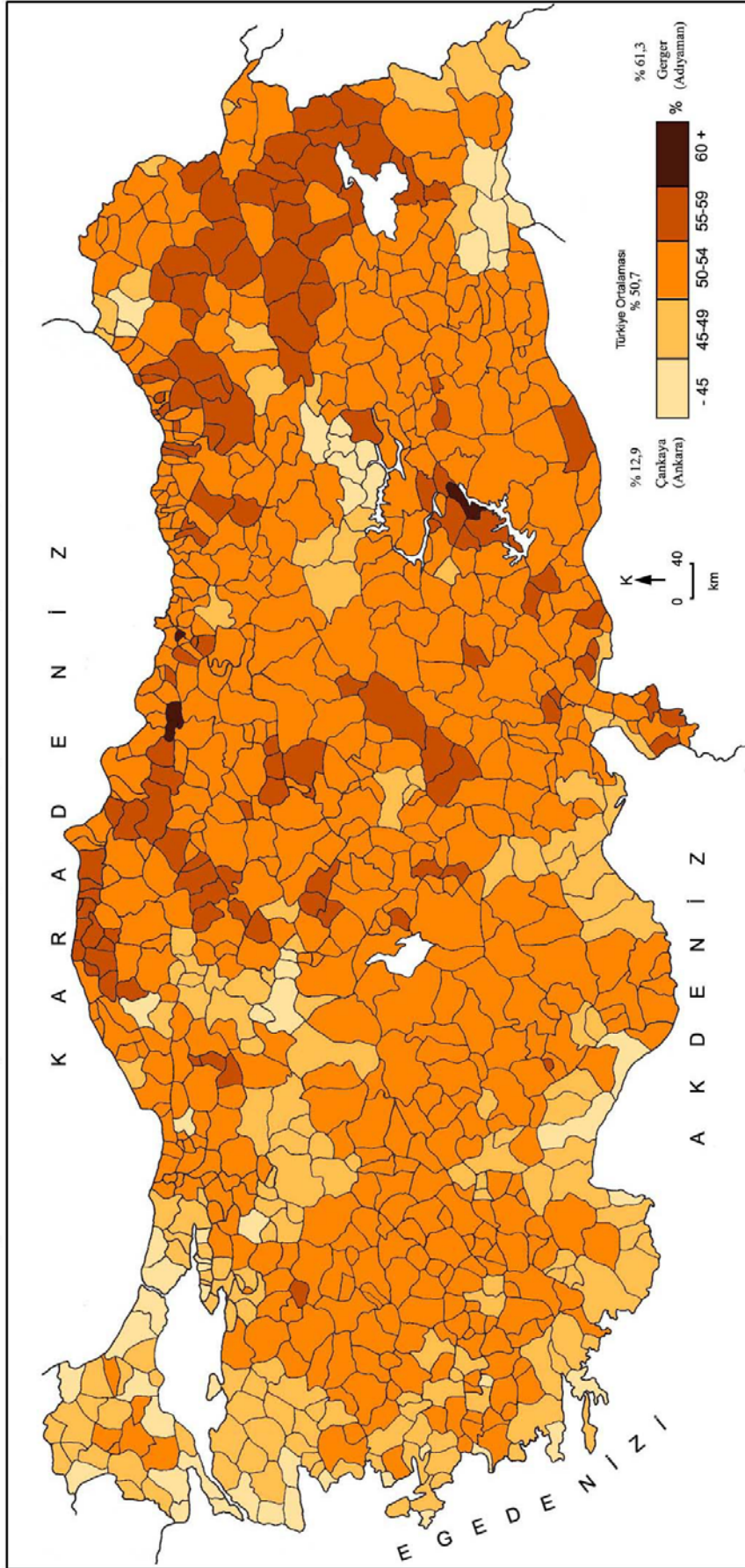
Çalışan kadın oranının Türkiye genelindeki dağılışında dikkat çeken bir diğer husus; 2000 yılında Türkiye ortalaması ve onun biraz üzerindeki değerlerin daha fazla yayılış alanı gösterdiğidir. Çalışan kadın nüfus oranının %50-54 arasında olduğu yerler, Türkiye'nin batısındaki kıyı bölgeleri hariç ülkenin hemen her tarafına yayılmış durumdadır. Ayrıca Doğu Anadolu Bölgesi de %55 ve üstünde değerler gösteren ilçe sayısı ile dağılış haritasında ön plana çıkmış durumdadır (Şekil 3-4).

Şekil 3. Türkiye'de Kırsal Kesimde Çalışan Kadın Nüfus (1990) (Figure 3. The Working Women Population in Rural Area in Turkey-1990)

Sekil 4. Türkiye'de Kırsal Kesimde Çalışan Kadın Nüfus (2000) (Figure 4. The Working Women Population in Rural Area in Turkey -2000)

Tablo 8. Kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranının % 40'dan az olduğu ilçeler (1990-2000).

(Table 8. The counties where working women population rate in rural area is less than % 40 (1990-2000))

1990	%	2000	%
Datça (Muğla)	39	Mazgirt (Tunceli)	39,4
Kuşadası (Aydın)	39	Çınarcık (Yalova)	39
Gölcük (Kocaeli)	39	Bodrum (Muğla)	39
Gemlik (Bursa)	38,7	Yenimahalle (Ankara)	39
Demirköy (Kırklareli)	38,3	Yayladere (Bingöl)	39
Ayvalık (Balıkesir)	38,2	Murgul (Artvin)	38,4
Seferihisar (İzmir)	38	Tuzla (İstanbul)	38,4
Murgul (Artvin)	37,3	Demirköy (Kırklareli)	38,4
Kemer (Antalya)	36	Tunceli (Merkez)	38,3
Pendik (İstanbul)	35,6	Eruh (Siirt)	38
Çorlu (Tekirdağ)	35,4	Kazan (Ankara)	37
Gebze (Kocaeli)	34,9	Keşan (Edirne)	36,5
Yeşilyurt (Malatya)	34,8	Kemer (Antalya)	36,4
Urla (İzmir)	34,7	Eyüp (İstanbul)	35
Silivri (İstanbul)	34,7	Güçlükonak (Şırnak)	34,7
Sincan (Ankara)	34,5	Marmaris (Muğla)	34,2
Yenihisar (Aydın)	34,4	Etimesgut (Ankara)	33,9
Beykoz (İstanbul)	33,8	Altınova (Yalova)	32,8
Yalova (İstanbul)	33,5	Gelibolu (Çanakkale)	31,7
Çatalca (İstanbul)	33	Pülümür (Tunceli)	31,2
Kazan (Ankara)	32,4	Foça (İzmir)	30,7
Bodrum (Muğla)	32,2	Uludere (Şırnak)	30,5
Keçiören (Ankara)	32,1	Marmara (Balıkesir)	30,4
Elmadağ (Ankara)	31,9	Keçiören (Ankara)	28,6
M.Ereğlisi (Tekirdağ)	31,4	Nazımiye (Tunceli)	26,6
Talas (Kayseri)	31	Çiğli (İzmir)	25,9
Kartal (İstanbul)	30,8	Çankaya (Ankara)	12,9
Marmaris (Muğla)	30,8		
Yıldırım (Bursa)	28,8		
K.Çekmece (İstanbul)	25,4		
Mamak (Ankara)	24,6		
Ümraniye (İstanbul)	23,3		
B.Çekmece (İstanbul)	19,8		
G.Osmanpaşa (İstanbul)	19,6		
Karşıyaka (İzmir)	18,6		
Sarıyer (İstanbul)	17,9		
Marmara (Balıkesir)	16,3		
Eyüp (İstanbul)	15,6		
Toplam Yerleşme Sayısı	38		27

Uzun yıllar Türkiye ekonomisi tarıma dayalı olarak gelişme göstermiş, buna bağlı olarak tarım sektöründe çalışan nüfus her zaman önemli bir paya sahip olmuştur. İktisaden faal kadın nüfusun $\frac{3}{4}$ 'ü hala bu sektörde yer almaktadır (Özgüç 1998). Türkiye'de çeşitli tarımsal faaliyetlerde kadın işçi kullanımı hem büyük ölçüde artmıştır hem de çok büyük bölgesel karşıtlıklar göstermektedir. Gerçekten de, Türkiye'nin bazı tarım bölgelerinde kadın işçi kullanımı çok büyük miktarlara varırken, toplam içinde kadınların payı da yüksek oranlar vermektedir (Özgüç 1998:123).

Türkiye'de kırsal kesimde çalışan kadın nüfus, %90-95 oranında tarım sektöründe istihdam olmuştur (Tablo 9). Geçmişten günümüze doğru değişiklikler görülse de 1927'den beri kadın faal nüfusun ezici bir

çoğunlukta yoğunlaştığı alan tarım sektörüdür. Tarımdaki kadın gücü, büyük oranda "aile yardımcısı" sıfatıyla ücretsiz çalışmaktadır. Bu tarz çalışmanın karşılığı, kadının tüm ailesinin ekonomik gücünü arttırmaya bedeni emeğiyle katılmasından ibarettir (Topçuoğlu 1978:93-95). Ayrıca kırsal kesimdeki Türk kadınının okuma-yazma bilmeme durumunun bir kısım köylerde çok yüksek değerlere ulaştığı düşünüldüğünde medeni, sosyal ve siyasal haklarından habersiz kalan en kalabalık "ikinci sınıf vatandaş" olduğunun ortaya çıktığı belirtilmektedir (Abadan, 1978:135).

Kırsal kesimde iş imkânlarının zirai faaliyetler dışında gelişmemiş olması, kadınların ailelerinin geçimine katkıda bulunmak amacıyla kocasının yanında tarla işleriyle uğraşması, kırsal kesimde kadınların okuma-yazma oranının düşüklüğü ve eğitim olanaklarının erkeklere nazaran kadınlara çok az tanınması gibi sebeplerle köyde kadın tarlada çalışmak zorunda bırakılmaktadır.

Tablo 9. Kırsal kesimde tarım sektöründe çalışan kadın nüfus oranları (1990-2000)

(Table 9. The proportions of working women population on agriculture sector in rural area (1990-2000))

%	İlçe Sayısı	
	1990	2000
90 ve üzeri	794	845
80-90	53	41
70-80	25	9
60-70	6	4
50 ve daha az	3	2
Toplam İlçe Sayısı	881	901

Kırsal kesimde kadınların tarım sektörü dışında sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışma payı oldukça düşüktür. Tarım sektörünün yanı sıra sanayi ve hizmetler sektörünün gelişme gösterdiği alanlar; ya şehirselleşmenin artmasına bağlı olarak tarımsal arazi kullanımının azaldığı Ankara'da Keçiören ve Çankaya, İstanbul'da Sarıyer, Eyüp, Ümraniye gibi hizmet alanı geniş olan büyük anakentlerin merkez ilçeleri durumundaki yerler, ya ülkenin kıyı bölgelerindeki turizme hizmet eden tatil veya dinlenme köyleri, ya da küçük sanayi tipi atölyelerin kurulduğu ve buralarda kadın işgücüne ihtiyacın olduğu sahalardır (Tablo 10). Kırsal bölge kadınlarının meşguliyetlerinde çiftlik, tarım, ev işi, çocukların bakımının yanı sıra halı, kilim, kumaş dokumacılığı vb ev endüstrisi önemli gelir kaynağı olabilmektedir (Onay 1967:37). Ayrıca köy kadınının kırsal kesim dışında istihdamı genellikle nitelikli işçi gerektirmeyen düşük ücretli ev hizmetleri alanında da olabilmektedir (Doğramacı 1982:115).

Marmara Bölgesi'nde İstanbul, Kocaeli, Yalova, Bursa, Çanakkale ve Tekirdağ gibi illerin bazı ilçelerinde tarım dışı sektörlerde çalışan kırsal kesim kadını ağırlıklı olarak sanayi sektöründe çalışmaktadır. Örneğin, 1990'da çalışan kadın oranına göre sanayi sektörü; Büyükçekmece (İstanbul)'de %40, Küçükçekmece (İstanbul) ve Çerkezköy (Tekirdağ)'de %21, Ayvacık (Çanakkale)'de %19, Gaziosmanpaşa (İstanbul) ve Körfez (Kocaeli)'de ise %16'lık oranlarla tarımdan sonraki en güçlü sektör durumundadır. 2000'de ise; Çerkezköy (Tekirdağ)'de %21, Çorlu (Tekirdağ)'da %17, B.Çekmece (İstanbul)'de %15, Nilüfer (Bursa), Tuzla (İstanbul) ve Saray (Tekirdağ)'da ise %14 oranıyla sanayi, en çok gelişme gösteren sektör durumundadır (Tablo 10).

Akdeniz Bölgesi'nin Göller Yöresi'nde özellikle Isparta ve Burdur'da, Asıl Ege'nin iç kesimlerinde (Denizli ve Manisa) ve İç batı

Anadolu'da (Afyon ve Uşak) kırsal alandaki kadınlar çoğunlukla sanayi faaliyetlerinde çalışırken; Akdeniz ve Ege'nin kıyı kuşağında, özellikle Antalya, Muğla ve İzmir'de turizmin etkisiyle hizmetler sektörü ön plana çıkmaktadır. Örneklemek gerekirse 1990 yılı itibarıyla Babadağ (Denizli)'de %54, Başmakçı (Afyon)'da %35, Demirci (Manisa)'de %32, Ş.Karaağaç (Isparta)'da %25, Gördes (Manisa)'de %22, Aksu (Isparta)'da %22, Ağlasun (Burdur)'da %21, Karahallı (Uşak)'da %21, Eğirdir (Isparta) ve Bucak (Burdur)'da %19 oranında kırsaldaki kadınlar sanayi sektöründe çalışmaktadır. 2000 yılında ise bu değerler Gaziemir (İzmir)'de %30, Babadağ (Denizli)'de %26, Atabey (Isparta)'da %16, Denizli'de %13'tür. Kırsal alandaki kadın turizm faaliyetlerine bağlı olarak, Kemer (Antalya)'de 1990 yılında %23, 2000'de ise %41 oranında hizmetler sektöründe istihdam olmuştur. Bu değerler 2000 yılında Marmaris (Muğla)'de %30, Alanya (Antalya), Bodrum (Muğla) ve Çeşme (İzmir)'de %17, Manavgat (Antalya)'da %15'tir (Tablo 10).

Tablo 10. Türkiye'de bazı ilçelerde kırsal kesimde çalışan kadın nüfusun sektörel bölünüşü (1990-2000)

(Table 10. The sectoral divided of working women population in rural area in some counties in Turkey (1990-2000))

1990	Tarım	Sanayi	Hizmet	2000	Tarım	Sanayi	Hizmet
Eğirdir (Isparta)	79	19	2	Manavgat (Antalya)	84	1	15
Bucak (Burdur)	79	19	2	Saray (Tekirdağ)	83	14	3
Körfez (Kocaeli)	79	16	5	Çeşme (İzmir)	82	1	17
Marmaris (Muğla)	79	2	19	Alanya (Antalya)	81	2	17
Altunhisar (Niğde)	79	19	2	Bodrum (Muğla)	81	2	17
Ayvacık (Çanakkale)	78	19	3	Atabey (Isparta)	80	16	4
Yalova (İstanbul)	78	12	10	Tuzla (İstanbul)	80	14	6
Pınarbaşı (Kayseri)	78	21	1	Altınova (Yalova)	80	8	11
Karahallı (Uşak)	78	21	1	Ümraniye (İstanbul)	79	10	11
Çamardı (Niğde)	78	21	1	Çiftlikköy (Yalova)	78	13	9
Ağlasun (Burdur)	77	21	2	Merkez (Denizli)	78	13	9
Gördes (Manisa)	77	22	1	Eyüp (İstanbul)	77	11	11
Çerkezköy (Tekirdağ)	77	21	2	Çorlu (Tekirdağ)	77	17	6
Dazkırı (Afyon)	76	17	7	Nilüfer (Bursa)	75	14	11
Kemer (Antalya)	76	1	23	Çerkezköy (Tekirdağ)	74	21	5
Aksu (Isparta)	75	22	3	Babadağ (Denizli)	73	26	1
Ayrancı (Karaman)	75	24	1	B.Çekmece (İstanbul)	70	15	15
Ümraniye (İstanbul)	75	12	13	Marmaris (Muğla)	69	1	30
Bor (Niğde)	74	23	3	Keçiören (Ankara)	69	6	25
G.Osmanpaşa (İstanbul)	74	16	10	Sarıyer (İstanbul)	67	5	27
Bünyan (Kayseri)	73	26	1	Çankaya (Ankara)	63	2	35
Ş.Karaağaç (Isparta)	73	25	2	Gaziemir (İzmir)	58	30	12
K.Çekmece (İstanbul)	73	21	6	Kemer (Antalya)	57	2	41
Yahyalı (Kayseri)	70	29	1				
Emirgazi (Konya)	69	30	1				
Demirci (Manisa)	67	32	1				
Bodrum (Muğla)	65	24	11				
Başmakçı (Afyon)	64	35	1				
Sarıyer (İstanbul)	62	13	25				
Başçiftlik (Tokat)	52	47	1				
B.Çekmece (İstanbul)	47	40	13				
Babadağ (Denizli)	45	54	1				

Görüldüğü gibi ülkemizde tarım dışındaki sektörlerde çalışan kırsal alanlardaki kadınlara daha çok Marmara, Ege ve Akdeniz gibi kıyı bölgelerimizde rastlanmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nin kırsal kesiminde ise kadınlar büyük ölçüde tarım sektöründen kopamamıştır. Elbette bunun önemli nedenleri vardır. Her şeyden önce Karadeniz Bölgesi'nde arızalı topografik yapı tarımda makine ve alet kullanımını sınırlamaktadır. Bu durum iş gücünü ön plana çıkardığından, kadınlar en az erkekler kadar tarımsal faaliyetlerle meşgul olmak durumundadır. Ayrıca bölgede yetiştirilen ürün türleri de kadınların iş gücüne katılması üzerinde etkilidir. Ekimi, dikimi ve hasadına kadar pek çok aşamada bakım ve

emek isteyen keten, kenevir, mısır, fındık, çay, vb bu ürünler için çok fazla iş gücü gerekmektedir. Bununla birlikte erkeklerin sanayi, ticaret, madencilik, ormancılık, hayvancılık ve balıkçılık gibi diğer iş kollarında da çalışıyor olması ve bu tür işler için köylerinin dışında bulunmaları ya da çalışmak amacıyla kentlere göç etmiş olmaları kadınların tarımsal faaliyetlere daha yoğun bir şekilde katılmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla Karadeniz Bölgesi'nin kırsal kesiminde yaşayan kadınlar büyük ölçüde tarım sektöründen kopmamışlardır.

Bölgenin orta kesimlerinde, yükselti ve engebenin azalması ile topografyanın nispeten daha sade bir yapı kazanması, yağışın daha düşük değerlerde olması, güneşlenme süresinin daha uzun olması, elverişli ulaşım koşulları, ürün çeşitliliği, tarımda makine ve alet kullanımı ve benzeri faktörlerin etkisiyle tarım dışındaki sektörlerde gelişmeler olmuştur. Örneğin, Tokat iline bağlı Başçiftlik ilçesi kırsalında çalışan kadınların 47'si sanayi sektöründe toplanmıştır (Tablo 10). Ancak bu tür örnekleri artırmak henüz mümkün değildir.

Sonuç olarak Karadeniz Bölgesinde tarımın türü ve tekniğinin kadınların tarım faaliyetlerine katılım oranına etki ettiği kuşkusuzdur. Nitekim çapa ve ağaç tarımının hakim bulunduğu sahalarda kadın işçilerin hakim olduğu, buna karşılık her çeşit sapan ve traktörün kullanılmakta olduğu tarım alanlarında kadın işçilerin azınlıkta kaldığı söylenebilir (Özgüç, 2006:205).

İç Anadolu Bölgesi'nin Emirgazi, Yahyalı, Bünyan, Ayrancı, Çamardı ve Altunhisar gibi Konya ve Orta Kızılırmak bölümlerindeki ilçelerinde tarım dışı sektörlerde çalışan kırsal kesim kadını ağırlıklı olarak sanayi sektöründe çalışmaktadır. Örneğin, 1990 yılında Emirgazi (Konya)'da %30, Yahyalı (Kayseri)'da %29, Bünyan (Kayseri)'da %26, Ayrancı (Karaman)'da %24, Çamardı (Niğde)'da %21 ve Altunhisar (Niğde)'da %19'luk oranlarla sanayi sektörü tarımdan sonraki en güçlü sektör durumundadır. 2000'de ise; hizmet alanı geniş olan Çankaya (Ankara)'da %35 ve Keçiören (Ankara)'da %25 oranıyla hizmetler, en çok gelişme gösteren sektördür (Tablo 10).

4. SONUÇ (CONCLUSION)

Türkiye nüfusu içerisinde kırsal kesim ile il ve ilçe merkezleri arasında çalışan nüfusta olduğu kadar çalışan kadın nüfusta da çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. 2000 yılında toplam Türkiye nüfusunun %14'ünü kadın işgücü, %24'ünü ise erkek işgücü oluştururken, bu değerler kır ve şehir arasında değişmektedir. Kırsal kesimde çalışan nüfusun %51'ini, il ve ilçe merkezlerinde de %18'ini kadınlar meydana getirmektedir. İşgücü açısından değerlendirdiğimizde köyde yaşayan her iki kadından biri evinin geçimini sağlayabilmek için çalışmak zorunda kalmaktadır.

Türkiye'de toplam kır nüfusunun %30'unu iktisaden faal kadın nüfus oluşturmaktadır. 1990-2000 yılları arasında kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranında %6'lık bir artış yaşanmıştır. 10 yıllık dönemde kırdaki faal olan kadın nüfusun ülke genelinde gösterdiği dağılım deseni büyük ölçüde aynı kalmıştır. Ülkenin batısında kırdaki çalışan kadın nüfus oranı, %51 olan Türkiye ortalamasının altında kalırken, Karadeniz, İç ve Doğu bölgelerde ortalamanın oldukça üstündedir. 1990-2000 yılları arasında Karadeniz Bölgesi başta olmak üzere İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde çalışan kadın nüfus oranında azalma görülmüş, ülkenin batısındaki Marmara, Ege ve Akdeniz gibi kıyı bölgelerinde ise artışlar yaşanmıştır. Ancak ülkenin batısında görülen bu artışlar Türkiye ortalama değerlerine ulaşamamıştır. Türkiye'de kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranının ortalamanın üstünde olduğu ilçe oranı 1990 yılında %53 iken (463 ilçe) 2000 yılında bu oran %46'ya (415 ilçe) gerilemiştir.

10 yıllık süreçte Türkiye’de kırsal kesimde çalışan kadın nüfus oranının yüksek olduğu alanlarda özellikle Karadeniz Bölgesinde önemli oranda düşüşler yaşanırken, Marmara Bölgesinde İstanbul ve Kocaeli çok büyük nüfus kitlelerinin çekim merkezi haline gelmiş, çalışan kır nüfusunda ve kadın sayısında artışlar önemli boyutlara ulaşmıştır. 1990 ile 2000 yılları arasında İstanbul’da kırsal kesimde çalışan nüfus 264.100 kişiden 542.631 kişiye yükselerek %123 oranında artış kaydetmiştir. Aynı şekilde Kocaeli’de 181.747 kişiden 301.313 kişiye yükselen kırsal kesim çalışan nüfusu ile %66 oranında artış göstermiştir.

Türkiye’de kırsal kesimde çalışan kadınların %90-95’i tarım sektöründe iş imkânı bulmaktadır. Geriye kalan çok küçük pay ise, ülkenin batısındaki büyük şehirler ile turizm merkezlerine yakın kırsal alanlarda hizmet ve sanayi sektörlerine bölünmektedir. İzmir, Muğla, Antalya gibi turizm faaliyetlerinin son derece gelişmiş olduğu alanlarda kırsal aktivite bu faaliyetlere hizmet etmektedir. Özellikle tatil köylerinin cazip hale gelmesiyle buradaki nüfusa tarım sektörü dışında yeni iş imkânları doğmaktadır. Kırsal kesimde çalışan kadın nüfusun tarım sektörü dışında sanayi sektöründe de iş imkânı bulunduğu en önemli alanlar İstanbul, Tekirdağ ve Denizli illeridir. Bu alanlar dışında da Türkiye’nin hemen her tarafında bölgesel farklılıklar göz önünde bulundurularak, kırsal kesimin sosyo-ekonomik yönden geliştirilmesi amacıyla, kadınların tarımdan arta kalan dönemlerde ev ekonomisi konularında eğitimlerini sağlamak için bir takım projelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle tarım dışı sektörlerde para kazanabilecekleri iş imkânları yaratarak kadını güçlendirmek ve fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak mümkün olabilecektir.

İstanbul, Türkiye’de sanayinin en fazla gelişme gösterdiği yer olması dolayısıyla son yıllarda büyük oranda göç almıştır. Gelen nüfus ekonomik sıkıntılar içinde olduğundan, daha çok şehrin çevresindeki kırsal alanlarda ve gecekondu bölgelerinde ikamet etmektedir. Bu nüfus kitlesi de kadın erkek ayrımı olmaksızın nerede iş bulursa orada çalışmaktadır. Tekirdağ ve Denizli tekstil, dokuma, deri, konfeksiyon işlerinin gelişme gösterdiği alanlar olması nedeniyle kadın işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu bölgelerde yer alan büyük sanayi ve atölyelerin kırsal kesimde yaşayan kadın nüfus için cazip iş imkânları sunması, kadınların tarım sektörü dışında da çalışmasına olanak sağlamıştır.

TEŞEKKÜR (ACKNOWLEDGEMENT)

Çalışmaya fikirleriyle yön veren Fırat Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç.Dr. Harun TUNÇEL’e teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Bayar, R., (1996). "Avrupa Birliği ve Türkiye’de İktisaden Faal Nüfus İçerisinde Kadının Rolü ve Bölgesel Farklılıklar", A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu (25-26 Mayıs 2006), Ankara.
- Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesine Sunulmak Üzere Hazırlanan 6.Periyodik Türkiye Raporu (2008), ANKARA
- Çitçi, O., (1998). 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayın No:285, Ankara.
- Doğramacı, E., (1982). Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- İlkaracan, P., (1998). "Doğu Anadolu’da Kadın ve Aile", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, ss:173-192, İstanbul.
- İlkaracan, P., (1998). "Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, s.285-302, İstanbul.

- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSSGM), (2008), Politika Dokümanı-Kadın ve Ekonomi, Ankara.
- Mackenzie, S., (2002). "Kentte Kadınlar", 20. Yüzyıl Kenti (Çeviren: Bülent Duru, Ayten Alkan), ss:249-283, İmge Kitabevi, Ankara.
- Makal, A., (2001). "Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin Gelişmeler", A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakülte Dergisi, 56/2, ss:117-115, Ankara.
- Onay, P., (1967). Türkiye'nin Sosyal Kalkınmasında Kadının Rolü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Özgür, M., (1992). "Türkiye'de Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı", A.Ü. Türkiye Coğrafyası Dergisi, 1, ss:55-80, Ankara.
- Özgür, M., (1996). "İl ve İlçe Merkezlerimizin, Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı Bakımından Sınıflandırılması", A.Ü. Türkiye Coğrafyası Dergisi, 5, ss:53-71, Ankara.
- Özgüç, N., (1998). Kadınların Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özgüç, N., (2006). "Türkiye Ziraatında Kadın Gücünün Dağılışı:1955-2000", İnsan ve Mekân (Prof.Dr. Erol Tümertekin'e 80. Yıl Armağanı), ss:203-213, İstanbul.
- Sekin, S., (1998). "Kırsal ve Kenttsel Alanda Kadın", Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu, ss:117-119, T.C. Başbakanlık KSSGM, Ankara.
- Şahinkaya, R., (1984). "Ziraat ve Kadın", Cumhuriyet Köy, Köylü Kadına ve Türk Ailesine Neler Getirdi, Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkı 50. Yıl Kitabı, ss:145-147, Ankara
- Şimşek, M., (2008). Küreselleşen Dünyada Kadının Ekonomik Konumu, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Topçuoğlu, H., (1978). "Türk Toplumunda Kadının Sosyal Statüsü", Türkiye Kadın Yılı Kongresi, Ayyıldız Matbaası, ss:53-110, Ankara.
- TÜİK, 1990-2000, Nüfus İstatistikleri.
- Tümertekin, E., (1958). "Türkiye Ziraatındaki Kadın Gücünün Dağılışı", Türk Coğrafya Dergisi, Yıl: XIV-XV, 18-19, ss:173-176, İstanbul.
- Tümertekin, E. (1964). "Türkiye'de Ziraatta Çalışan Kadınların Miktar ve Dağılışındaki Değişim", İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 7(14), ss:54-61, İstanbul.
- Tümertekin, E., (1973). Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirselleşme Fonksiyonları, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:72, İstanbul.
- Tütengil, C.O., (1975). 100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Unat Abadan, N., (1978). "Ekonomik ve Sosyal Değişmeler Karşısında Türk Kadını", Türkiye Kadın Yılı Kongresi, Ayyıldız Matbaası, ss:135-137, Ankara.